

ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN LİSE MESLEK DALLARI İLE YÜKSEKÖĞRETİMDE SEÇMEK İSTEDİKLERİ MESLEKLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Prof. Dr. Muhsin Hesapçoğlu*/Selma Başaran**

PROBLEM

Bir ülkenin gelişmesi büyük ölçüde o ülkedeki insan kaynağının eğitim yolu ile yetiştirilmesine bağlıdır.

Ülkemizde 1960 yılından beri plânlı kalkınma yöntemi benimsenmiş (Hesapçoğlu 1989, s.34), eğitim sistemi endüstrileşme doğrultusunda planlanarak, mesleki ve teknik eğitime önem verilmiştir. Lise düzeyindeki örgün mesleki ve teknik eğitim kurumları arasında yer alan Endüstri Meslek Liselerine de insangücü yetiştirme bakımından önemli sorumluluklar düşmektedir (DPT 1989, s.157).

Örgün eğitim yoluyla meslek seçmenin yollarından biri ortaokuldan sonra meslek liselerine gitmek, diğeri ise liseden sonra yükseköğretime devam etmektir.

Türkiye'de öğrenciler kendilerini yükseköğrenim görmeye zorunlu hissetmekte, ortaokuldan sonra genel liseleri tercih ederek yükseköğretim önünde yığılmaktadırlar (MEB 1990, s.10). Sayıları arttırılmak istenen meslek liselerini bitirenlerin de büyük bir kısmı umutlarını yüksek öğretime bağlamakta, kısmen üniversite önündeki yığılmaya katılmaktadırlar.

1982 yılından beri yükseköğretime geçişte genel ortaöğretim mezunları ile aynı haklara sahip olan, lisedeki meslek dalları ile ilgili belirlenmiş yükseköğretim programlarını tercih ettiklerinde "ek puan" ile desteklenen Endüstri Meslek Lisesi mezunlarının; Yükseköğretime geçiş hakkındaki görüşlerini inceleyen araştırmalar oldukça azdır.

Bu araştırmanın problemini, Endüstri Meslek Lisesi (EML) son sınıf öğrencilerinin, lise meslek dalları ile yükseköğretimde seçmek istedikleri meslekler arasında, mesleğin devamı açısından ilişki olup olmaması teşkil etmektedir.

AMAÇ

Araştırmada EML son sınıf öğrencilerinin, yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklerle lise meslek dalları arasındaki ilişkinin ve "ek puan" uygulamasının etkili olup olmayışının araştırılması amaçlanmıştır.

Bu amaçla geliştirilen bir anket uygulanarak aşağıdaki boyutlar incelenmiştir:

1. EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklerin lise meslek dallarıyla ilgili-İlgisiz oluşu ile; öğrencilerin anketin 1. bölümündeki (kendileri, aileleri, EML'ye girişte ve yükseköğretime geçişteki meslek seçimleri ile ilgili) sorulara verdikleri

* M.Ü.Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

** Rehber öğretmen.

cevaplar arasındaki ilişkinin araştırılması.

2. EML son sınıf öğrencilerin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklere girişte ek puan verilip-verilmemesi ile; öğrencilerin anketin 1.bölümündeki (kendileri, aileleri, EML'ye girişte ve yükseköğretime geçişteki meslek seçimleri ile ilgili) sorulara verdikleri cevaplar arasındaki ilişkinin araştırılması.

3. EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklerin lise meslek dallarıyla ilgili-ilgisiz oluşu ile;

a) Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleklerin önlisans-lisans düzeyinde oluşu,

b) Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleklerin tercih edilme sırası arasındaki ilişkilerin araştırılması.

4. EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklere girişte ek puan verilip-verilmemesi ile;

a) Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleklerin önlisans-lisans düzeyinde oluşu,

b) Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleklerin tercih edilme sırası arasındaki ilişkilerin araştırılması.

5. EML son sınıf öğrencilerin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklerin önlisans-lisans düzeyinde oluşu ile;

a) Lise meslek dalları,

b) Yükseköğretim programlarının tercih edilme sırası arasındaki ilişkilerin araştırılması.

ÖNEM

Cumhuriyetten günümüze, örgün endüstriyel meslekî ve teknik ortaöğretim insanın değil, ekonominin geleceğe dönük veya mevcut durumdaki gereksinimlerinin karşılanması temelinde algılanmış ve geliştirilmiştir (Koç 1982, s.27).

Ülke ekonomisinin ihtiyacı olan nitelikli ara elemanların bir kısmı Endüstri Meslek Liselerinde yetiştirilmektedir. Bir öğrencinin bu okullarda eğitim-öğretimi genel ortaöğretime nazaran daha pahalıya mal olmasına rağmen (Sezgin 1980,s.3), nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılamak, üniversite kapısında yığılmaları önlemek amacıyla EML sayısı gün geçtikçe arttırılmaktadır.

EML mezunlarının büyük bir kısmı meslekleriyle ilgili iş alanlarında çalışmak istemekte, yükseköğretim önündeki yığılmalara katılmaktadırlar.

EML mezunu olarak bir meslek sahibi olan gençlerin yükseköğretime devam etme istekleri ve devam ettikleri takdirde de seçmek istedikleri mesleklerin halen sahip oldukları mesleklerle ilişkisi ülke ekonomisi, eğitim sistemi ve EML'de öğrenim gören gençlerimiz (insan unsuru) açısından önemlidir.

Araştırma bu konuların aydınlatılması bakımından başta politika belirleyicilere olmak

üzere ilgili kurumlara ışık tutacak, bundan sonraki araştırmalara da temel oluşturacaktır.

TANIMLAR

Meslek Seçimi: Bir kimsenin çeşitli meslekler arasından en iyi yapabileceğini düşündüğü faaliyetleri içeren ve kendisine en üst düzeyde doyum sağlayacağına inandığı birine yönelmesidir.

Yükseköğretim Programı Seçimi: Bireyler yükseköğretime bir alanda bilgi sahibi olma yanında ve belki de daha öncelikle bir meslek sahibi olmak için girmektedirler. Bu bakımdan, bir yükseköğretim programını seçme aynı zamanda bir mesleği seçme anlamına gelmektedir (Kuzgun 1989, s.3).

YÖNTEM

Araştırmanın evrenini İstanbul İli Endüstri Meslek Liselerinin 1990-1991 öğretim yılındaki son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

İstanbul'da toplam 25 EML vardır. Bu liselerde, son sınıfında öğrencisi olup, yükseköğretimde devamı olan 29 meslek dah bulunmaktadır;

Besin Endüstrisi	: 1 Okulda	Metal İşleri	: 13 Okulda
Boya Apre	: 1 Okulda	Mobilya ve Dekorasyon	: 11 Okulda
Cilt ve Serigrafi	: 1 Okulda	Model	: 3 Okulda
Dizgi	: 1 Okulda	Motor	: 3 Okulda
Dokuma	: 1 Okulda	Ofset Baskı	: 1 Okulda
Döküm	: 3 Okulda	Reprodüksiyon ve Klişe	: 1 Okulda
Elektrik	:21 Okulda	Restorasyon	: 1 Okulda
Elektronik	:14 Okulda	Sihhi Tesisat	: 4 Okulda
Endüstriyel Boya ve Dekorasyon	: 1 Okulda	Su ürünleri	: 1 Okulda
Gemi Makinaları	: 1 Okulda	Telekomünikasyon	: 1 Okulda
Güverte Avlama	: 1 Okulda	Tesviye	: 18 Okulda
İplikçilik	: 1 Okulda	Tipo Baskı	: 1 Okulda
Kalıpcılık	: 2 Okulda	Yapı	: 3 Okulda
Kimya	: 3 Okulda	Yapı Ressamlığı	: 4 Okulda
Makine Ressamlığı	:12 Okulda		

Bu araştırma evreninden, 29 meslek dalının tamamını kapsayacak şekilde 12 EML'nde toplam 1084 öğrenci örnekleme girmiş ve bu gruba anket uygulanmıştır.

Araştırmada toplanan veriler iki bölümde ve dört grup halinde incelenmiştir.

I. Bölümde;

-Meslek seçiminde etkili olabilecek değişkenler hakkında öğrenciler ve aileleri ilgili veriler.

- Öğrencilerin, EML'lerine giriş aşamasında meslek seçiminde etkili olabilecek değişken-

ler hakkındaki veriler.

- Öğrencilerin, yükseköğretime giriş öncesinde meslek seçiminde etkili olabilecek değişkenler hakkındaki veriler.

II. Bölümde;

- Öğrencilerin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklerle ilgili veriler.

Bu veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Tercihleri Anketi aracılığıyla toplanmıştır. Anketin geliştirilmesinde I. bölümde literatür taranarak elde edilen bulgulardan ve EML öğrencilerinin görüşlerinden, II. bölümde ise literatürde ilgili kaynaklardan ve EML meslek dersleri öğretmenlerinin görüşlerinden yararlanılmıştır. II. bölümde yükseköğretim programları ek puan verilip-verilmemesine ve önlisans-lisans düzeyinde oluşlarına göre gruplandırılmıştır. Benzer isim taşıyan programlar; aynı isim altında toplanmış, ek puan uygulaması yapılan programlara listede kesinlikle yer verilmiştir.

Anketin I. bölümünde öğrenciler, aileleri ve meslek seçimi ile ilgili 43 soru, II. bölümünde gruplanmış meslekler listesi yer almıştır.

Araştırmada, EML'deki meslek dalı ile yükseköğretimde devam edilmek istenen yükseköğretim programları arasındaki ilişkinin belirlenmesi noktasında hangi EML dalının hangi yükseköğretim programlarıyla ilgili olduğuna karar vererek, ilgili alanı seçip-seçmemesinin ölçütünün konması zorunluymuştu. Bu amaçla oluşturulan tabloda izlenen yöntem şöyledir:

EML dalları ile ilgili olduğu Yüksek Öğretim Kurulu'nca belirlenerek "ek puan" uygulaması yapılan ilgili yükseköğretim programları bir başlık altında toplanmıştır. Kaynak olarak 1990 ÖSYM Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Kılavuzu kullanılmıştır.

1990 yılında EML meslek dallarında meslek dersleri öğretmenliği için başvuru yapabilecek adayların öğrenim gördükleri (halen mevcut olan) yükseköğretim programları bir başlık altında toplanmıştır. Kaynak olarak Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik İçin Mecburi Yarışma ve Yerleştirme Sınavı Kılavuzu kullanılmıştır.

Son grupta ise; EML meslek dersleri öğretmenleri ve araştırmacının ilk iki grubu inceleyerek; "sadece ilgili daldaki EML mezunlarına giriş hakkı verilmesi" veya "meslekî benzerlik" açısından eklemeyi uygun buldukları yükseköğretim programları toplanmıştır.

Anketle elde edilen veriler, frekans ve, yüzdelerle özetlenmiş, aranan ilişkiler Kaykare istatistik tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmada manidarlık seviyesi p.05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Anketi cevaplayan EML öğrencilerinin % 70.06'sının yükseköğretim tercihleri; lise meslek dallarıyla ilgisiz, % 29.94'ü lise meslek dallarıyla ilgilidir. Öğrencilerin tercihlerinin %80.41'i ek puan verilmeyen, % 19.59'u ek puan verilen yükseköğretim programlarıdır. Öğrencilerin tercih ettiği yükseköğretim programlarının % 60.71'i lisans, % 39.29'u önlisans

düzeyinde programlardır.

**TERCİHLERİN LİSE MESLEK DALLARIYLA İLGİSİ DEĞİŞKENİNE GÖRE
FREKANS VE YÜZDELER**

İlgili		İlgisiz		TOPLAM	
f	%	f	%	f	%
N=957					
1340	29.94	3135	70.06	4475	100.00

**TERCİHLERİN EK PUAN VERİLEN-VERİLMİYEN PROGRAM OLUŞU DEĞİŞ-
KENİNE GÖRE FREKANS VE YÜZDELER**

Ek puan verilen		Ek puan verilmeyen		TOPLAM	
f	%	f	%	f	%
N=957					
874	19.59	3588	80.41	4462	100.00

**TERCİHLERİN ÖNLİSANS-LİSANS OLUŞU DEĞİŞKENİNE GÖRE FREKANS VE
YÜZDELER**

Önlisans		Lisans		TOPLAM	
f	%	f	%	f	%
N=957					
1797	39.29	2777	60.71	4574	100.00

EML öğrencilerinin lise meslek dallarıyla ilgili yükseköğretim tercihleri yapmaları, lise meslek dallarına göre farklılık göstermektedir. Elektronik, telekomünikasyon, gemi makineleri gibi iş piyasasında talep gören ve yükseköğretimde çok sayıda ilgili program olan meslek dallarındaki öğrencilerin meslekleriyle daha ilgili tercihler yaptıkları görülmektedir. Bunun tersi olarak; kalıpcılık, metal işleri, model gibi iş piyasasında ihtiyaç olmasına rağmen yerlerine başka elemanların çalıştırılabildiği, yükseköğretimde az sayıda ilgili program olan meslek dallarındaki öğrencilerin meslekleriyle ilgisiz tercihler yaptığı görülmüştür.

**LİSE MESLEK DALI DEĞİŞKENİNE GÖRE TERCİHLERİN LİSE MESLEK DAL-
LARIYLA İLGİSİ İÇİN KAYKARE ÇÖZÜMLEMESİ**

	İlgili		İlgisiz		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%
N= 957						
Besin endüstrisi	28	29.79	66	70.21	94	2.10
Boya-apre	73	40.56	107	59.44	180	4.02
Cilt ve serigrafi	12	13.19	79	86.81	91	2.03
Dizgi	36	22.36	125	77.64	161	3.60
Dokuma	69	45.10	84	54.90	153	3.42
Döküm	18	15.00	102	85.00	120	2.68
Elektrik	110	40.44	162	59.56	272	6.08
Elektronik	99	60.74	64	39.26	163	3.64
Endüstriyel boya ve dekorasyon	20	14.81	115	85.19	135	3.02
Gemi makineleri	79	51.97	73	48.03	152	3.40
Güverte-avlama	37	31.09	82	68.91	119	2.66
İplikçilik	67	35.08	124	64.92	191	4.27
Kalıpçılık	12	9.09	120	90.91	132	2.95
Kimya	21	32.31	44	67.69	65	1.45
Makine ressamlığı	36	21.69	130	78.31	166	3.71
Metal işleri	13	9.16	129	90.84	142	3.17
Mobilya ve dekorasyon	105	43.21	138	56.79	243	5.43
Motor	61	33.15	123	66.85	184	4.11
Ofset baskı	43	31.85	92	68.15	135	3.02
Reprodüksiyon ve klişe	24	16.78	119	83.22	143	3.20
Restorasyon	32	23.88	102	76.12	134	2.99
Su ürünleri	18	21.18	67	78.82	85	1.90
Telekominikasyon	93	66.43	47	33.57	140	3.13
Tesviye	77	27.80	200	72.20	277	6.19
Tipo baskı	20	22.73	68	77.27	88	1.97
Yapı	60	29.70	142	70.30	202	4.51
Yapı ressamlığı	60	31.91	128	68.09	188	4.20
Model	0	0.00	200	100.00	200	4.47
Sihhi tesisat	17	14.17	103	85.83	120	2.68
TOPLAM	1340	29.94	3135	70.06	4475	100.00

KAYKARE	df	P	%fe < 5	fe =0
488.80	28	p<.01	0	0

Çoğunluğu erkek ve 17-18 yaşlarında olan EML öğrencilerinin cinsiyet ve yaşları, lise meslekleri ile ilgili veya ilgisiz tercih yapmalarında etkili olmamıştır.

Şehre yeni gelen ve ailelerinin aylık geliri çok düşük olan EML öğrencileri lise meslek dallarıyla ilgisiz tercihler yapmış, hayatlarının çoğunu şehirde geçiren ve gelir düzeyi daha iyi olan öğrenciler lise meslek dallarıyla ilgili tercihler yapmışlardır. 21 yıl ve daha fazla şehirde yaşayanların ilgisiz tercihler yapmış olmaları bu öğrencilerin yaşlarının okul arkadaşlarından büyük oluşu ve yükseköğretim beklentilerinin farklı olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Annenin hayatta olup olmaması yükseköğretimdeki tercihlerin lise meslek dallarıyla ilgili-ilgisiz oluşunu etkilemezken, babanın hayatta oluşunun yükseköğretim tercihlerinin lise meslek dallarıyla ilgili olmasında etkili olduğu görülmüştür.

Ebeveynin öğrenim durumu yükseldikçe yükseköğretimdeki tercihlerin lise meslek dallarıyla ilgili oluş oranı artmaktadır.

Ebeveyni sanayici olan EML öğrencileri lise meslek dallarıyla ilgisiz, çiftçi olanlar ise ilgili yükseköğretim tercihleri yapmışlardır.

Abla ve ağabeylerinin öğrenim durumları öğrencilerin ilgili-ilgisiz meslekleri tercih etmelerinde etkili olmamıştır. Abla ve ağabeylerin işlerinin de öğrencilerin ilgili-ilgisiz mesleklere yönelmelerinde bir model teşkil ettiğini söyleyebilecek veriler mevcut değildir.

Ortaokulu bitirdiğinde EML, Teknik Lise, Askerî Liseye gitmek isteyenler ve EML'ni isteyerek seçenler yükseköğretimde lise meslek dallarıyla ilgili, genel lise, Anadolu Lisesine gitmek isteyenlerle, EML'ni istemeden seçenler lise meslek dallarıyla ilgisiz yükseköğretim tercihleri yapmışlardır.

EML'nin toplumda saygın bir yeri olduğunu, yükseköğretime geçişte ek puan verildiğini ve ilgi duyduğu mesleklerin eğitiminin EML'de olduğunu düşünerek, kendi isteğiyle EML'ni seçen öğrenciler lise meslekleriyle ilgili yükseköğretim tercihleri yapmışlardır. Bu durum öğrencilerin lise seçimlerinde isabetli olduklarını göstermektedir. Aynı şekilde EML'deki meslek dalını kendi isteğiyle seçen ve lise meslek dalı seçiminde ek puan verilmemesinden etkilenen öğrencilerin yükseköğretimde lise meslek dallarıyla ilgili tercihler yaptığı ve meslek seçimlerindeki kararını sürdürdükleri görülmektedir.

EML'de meslek derslerini seven ve bu derslerde kendilerini yeterli görenlerin yükseköğretim tercihleri lise meslek dallarıyla ilgilidir ve öğrenciler mesleklerini sevdikleri ve kendilerini yeterli hissettikleri takdirde yükseköğretimde bu meslekleri daha iyi öğrenmek istemektedirler.

Yükseköğrenimlerini lisans düzeyinde yapmak isteyenler yükseköğretimde lise meslek dallarıyla ilgisiz tercihler yapmışlardır. Bu durum önlisans programlarında lise meslek dallarıyla "ilgili" olarak çok sayıda farklı yükseköğretim programı bulunmasına karşılık lisans düzeyinde daha az program oluşuna bağlanabilir. Ayrıca öğrencilerin ifade ettiği gibi; lise meslek dallarıyla ilgisiz meslekleri sevmeleri, bu mesleklerin lisans eğitimi gerektir-

mesi, sosyal statü elde etmeyi lise meslekleriyle ilgili olmayan lisans düzeyindeki mesleklerden beklentileri ile açıklanabilir. Toplumda saygın bir yer edinmek isteyenlerin de lise meslek dallarıyla ilgisiz yükseköğretim tercihleri yaptığı dikkati çekmektedir.

Yükseköğrenimlerini lise meslek dallarıyla ilgili programlarda yapmak istemediğini belirten öğrencilerin yükseköğretim tercihlerini lise meslek dallarıyla ilgisiz yükseköğretim programlarında yaptığı görülmektedir. Ancak öğrencilerin çoğunluğunun yükseköğretimde lise meslek dallarıyla ilgili tercihler yapmak istediğini belirtmesi ve sonuçta ilgisiz programları tercih etmesi; ilgili mesleklerin neler olduğunu bilmediklerini düşündürmektedir. Aynı şekilde öğrencilerin çoğunluğu yüksek öğretimde bir programı kazanma şanslarının artacağını düşünerek ek puan verilen programları seçmek istediklerini belirtmiş ancak lise meslek dallarıyla ilgisiz programları daha çok tercih etmişlerdir. Bu durum da öğrencilerin ek puan verilen ve ilgili yükseköğretim programlarının neler olduğunu bilmediklerini veya sevmediklerini düşündürmektedir. Yükseköğretimde lise meslek dallarıyla ilgisiz tercih yapanların lise meslek dalını sevmemek, daha fazla kazanç ve sosyal statü elde etme gibi sebeplerle meslek tercihi yaptıkları göze çarpmaktadır.

EML öğrencilerinin çoğunun lisede meslek danışmanlık almadıkları ve meslek danışmanlık alanların da meslek seçimlerinde etkisi olmadığı görülmektedir.

EML öğrencilerinin ek puan verilen yükseköğretim programlarını tercih etmeleri lise meslek dallarına göre farklılık göstermektedir. Model ve sıhhi tesisat bölümü öğrencilerine yükseköğretime geçişte ek puan verilmemekte bu nedenle tercihlerinin % 100'ü ek puan verilmeyen programlar olarak görülmektedir. Ancak metal işleri, kimya ve endüstriyel boya ve dekorasyon bölümü öğrencilerinin büyük bir kısmı, ek puan imkânları olduğu halde bu programları tercih etmemektedir. Telekomünikasyon ve elektronik bölümlerine ek puan verilen cazip yükseköğretim programlarının oluşu ise bu bölüm öğrencilerini ek puan verilen programları tercih etmeye yöneltmektedir.

LİSE MESLEK DALI DEĞİŞKENİNE GÖRE TERCİHLERİN EK PUAN VERİLEN-VERİLMEYEN PROGRAM OLUŞU İÇİN KAYKARE ÇÖZÜMLEMESİ

	Ek puan verilen		Ek puan verilmeyen		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%
N= 957						
Besin endüstrisi	18	19.15	76	80.85	94	2.11
Boya-apre	31	17.22	149	82.78	180	4.03
Cilt ve serigrafi	12	13.19	79	86.81	91	2.04
Dizgi	36	22.36	125	77.64	161	3.61
Dokuma	35	22.88	118	77.12	153	3.43
Döküm	11	9.17	109	90.83	120	2.69
Elektrik	72	26.47	200	73.53	272	6.10
Elektronik	87	53.37	76	46.63	163	3.65

Endüstriyel boya ve dekorasyon	11	8.15	124	91.85	135	3.03
Gemi makineleri	34	22.37	118	77.63	152	3.41
Güverte-avlama	13	10.92	106	89.08	119	2.67
İplikçilik	30	15.71	161	84.29	191	4.28
Kalıpcılık	12	9.09	120	90.91	132	2.96
Kimya	5	7.69	60	92.31	65	1.46
Makine ressamlığı	24	14.46	142	85.54	166	3.72
Metal işleri	8	5.63	134	94.37	142	3.18
Mobilya ve dekorasyon	77	32.08	163	67.92	240	5.38
Motor	49	26.63	135	73.37	184	4.12
Ofset baskı	43	31.85	92	68.15	135	3.03
Reprodüksiyon ve klişe	21	14.69	122	85.31	143	3.20
Restorasyon	20	15.04	113	84.96	133	2.98
Su ürünleri	18	21.18	67	78.82	85	1.90
Telekomünikasyon	78	55.71	62	44.29	140	3.14
Tesviye	61	22.02	216	77.98	277	6.21
Tipo baskı	20	22.73	68	77.27	88	1.97
Yapı	29	14.36	173	85.64	202	4.53
Yapı ressamlığı	19	10.11	169	89.89	188	4.21
Model	0	0.00	200	100.00	200	4.48
Sıhhi tesisat	0	0.00	111	100.00	111	2.49
TOPLAM	874	19.59	3588	80.41	4462	1000

KAYKARE	df	p	%fe<5	fe = 0
448.44	28	p<.01	0	0

Cinsiyet ve yaş ek puan verilen-verilmeyen programları tercih etmede etken olmamıştır.

Hayatlarının 1 yıldan azını veya 21 yıl ve fazlasını şehirde geçirenlerin tercihleri ek puan verilmeyen programlar olup; hayatlarının 1-10 yılını şehirde geçirenler ek puan verilen programları en fazla oranda tercih etmektedirler.

Aylık geliri 500.000.-TL'ye kadar olanlar en fazla oranda ek puan verilmeyen, 500.000-1.000.000 TL arasında olanlar en fazla oranda ek puan verilen tercihler yapmışlar; gelir durumununun 1.500.000'e çıkması ek puan verilmeyen tercihleri arttırmış, gelirin daha artması oranı değiştirmemiştir.

Annenin hayatta olup-olmaması ek puan verilen-verilmeyen tercihler yapmayı etkilemezken, babanın hayatta olması olumlu yönde etkilemektedir.

Anne babaları okur yazar olmayanların tercihleri daha fazla oranda ek puan verilmeyen programlar olup; fakülte, yüksekokul mezunu olanlar tüm öğrenciler içinde en yüksek oranda ek puan verilen tercihler yapmaktadırlar.

Ancak babası lisansüstü öğrenimli olanlar yine ek puan verilmeyen programları tercih etmektedirler.

Annelerin işi ek puan verilen-verilmeyen tercihler yapmayı etkilemezken; babası tüccar ve sanayici olanların tercihleri daha fazla oranda ek puan verilmeyen programlar olup; babası çiftçi olanlar tüm öğrenciler içinde en fazla oranda ek puan verilen yükseköğretim tercihleri yapmaktadırlar.

Abla ve ağabeylerin öğrenim durumları öğrencilerin ek puan verilen-verilmeyen programları tercih etmesinde etkili olmamıştır.

Ortaokulu bitirdiğinde Kız Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Lise, Fen Lisesi, Anadolu Lisesi'ne gitmek isteyenler ek puan verilen programları tercih etmemekte; EML, Askerî Lise, Öğretmen Lisesi'ne gitmek isteyenler diğer öğrencilere oranla daha fazla ek puan verilen tercihler yapmaktadırlar. Ek puan verilen yükseköğretim programlarının daha çok öğretmenlik ve teknik programlar olduğu düşünülürse öğrencilerin ortaokulu bitirdikleri yıldaki mesleki isteklerinin sürdüğü düşünülebilir.

EML'yi kendi istekleriyle seçenler daha çok ek puan verilen tercihler yapmakta; sebepsiz seçenlerle, yükseköğrenime daha iyi hazırlanmak için seçenler ek puan verilmeyen programları tercih etmektedirler. EML'nin ek puan verdiği, toplumda saygın bir yeri olduğu ve gidebilecekleri başka bir okul olmadığı için seçenlerin tercihleri tüm öğrenciler içinde en fazla oranda, ek puan verilen programlarda toplanmaktadır.

EML meslek dalını kendi isteğiyle ve kolay iş bulabileceği meslek sahibi olma, ek puan imkânı, bu mesleğe ilgi duyma, teorik derslerin daha az ve kolay olması sebepleriyle seçenler diğer öğrencilere oranla en fazla ek puan verilen program tercihi yapmakta, meslek adından etkilenme, herhangi bir neden olmaksızın, yükseköğrenime daha iyi hazırlanma sebepleriyle seçenler ek puan verilmeyen tercihler yapmaktadırlar. EML meslek dalını öğretmenler ve diğer okul personeli etkisiyle seçmek öğrencileri ek puan verilen tercihler yapmada olumlu yönde etkilerken; aile çevresi ve akrabaların etkisiyle seçmek olumsuz yönde etkilemektedir.

Meslek derslerini seven öğrencilerin ek puan verilen programları tercih etmede en önde, sevmeyenlerin de ek puan verilmeyen programları tercih etmede en önde oldukları görülmektedir. Kendilerini meslek derslerinde yeterli görüp-görmemek de aynı etkiyi yapmaktadır.

Yükseköğretime meslek değiştirmek, bilimsel çalışma yapmak, sosyal statü elde etmek, maddî kazanç sağlamak ve ailelerinin istemesi sebepleriyle devam etmek isteyenler ek puan verilmeyen tercihler yapmakta; önceki EML mezunlarının avantajlı hallerinden etkilenme, mesleğini daha iyi öğrenme sebepleriyle devam etmek isteyenler tüm öğrenciler içinde en fazla oranda ek puan verilen tercihler yapmaktadırlar.

Yükseköğrenimlerini lisans düzeyinde yapmak isteyenlerin yükseköğretim tercihlerinin daha çok ek puan verilmeyen programlar oluşu, lisans programlarında ek puan verilen programların önlisans programlarından daha az sayıda oluşu ile açıklanabilir. Öğrencilerin kendi ifadeleri ile istedikleri mesleğin öğrenimi sadece lisans programlarında olanlar,

daha fazla sosyal statü ve askerlikle ilgili kolaylık istedikleri için lisans programı isteyenler daha çok ek puan verilmeyen, mesleki yeterlik açısından 2 yıllık eğitimi yeterli bulduğu ve iş hayatına daha erken atılmak istediği için önlisans programı isteyenler diğer öğrencilere oranla en fazla ek puan verilen tercihler yapmaktadırlar.

Öğrencilerden meslek eğitimi gördüğü işletmedeki personelden etkilenenler ek puan verilmeyen, öğretmenler ve diğer okul personeli ve EML mezunlarından etkilenenler diğer öğrencilere oranla en fazla oranda ek puan verilen tercihler yapmaktadırlar. Toplumda saygın yer edinmek amacıyla meslek seçenler ek puan verilmeyen programları tercih ederken, ek puan imkânını düşünenler ek puan verilen programları diğer öğrencilerden daha fazla oranda tercih etmektedirler.

Öğrencilerin çoğunluğu yükseköğrenimlerini lise meslek dallarıyla ilgili programlarda yapmak istediğini belirtmekte ancak yaptıkları tercihler incelendiğinde; yine çoğunluğun ek puan verilmeyen yükseköğretim tercihleri yaptıkları görülmektedir. Bu durum öğrencilerin ek puan verilen programları yeterince tanımadıklarını veya tanıdıklarında beğenmediklerini ya da ek puan verilmeyen "ilgili" yükseköğretim programlarını istediklerini düşündürmektedir.

İlgi ve yeteneklerine uygun programlar düşünenlerin ek puan verilmeyen, ek puan imkânından yararlanmak isteyenlerin ise diğer öğrencilere oranla daha fazla ek puan verilen tercihler yaptığı görülmektedir.

Ek puan imkânının yükseköğretimde bir programı kazanma şansını arttıracığına inananların tercihleri inananlara oranla daha fazla olarak ek puan verilen programlara yönelmektedir.

Ek puan verilen programların lisans düzeyinde olmayışı, öğrencilerin lise meslek dallarını sevmemesi, ek puan verilen programların farklı bir statü kazandırmayacağına inanmaları, öğrencileri ek puan verilmeyen yükseköğretim programlarını tercih etmeye yöneltmektedir.

Öğrencilerin çoğunun yükseköğretime geçişte mesleki danışmanlık almadığı görülmekte, mesleki danışmanlık alanların da kimlerden ve ne türde mesleki danışmanlık aldıkları ek puan verilen-verilmeyen tercihler yapmalarında etkili olmamaktadır.

EML öğrencilerinin lisans tercihlerinin lise meslek dallarıyla ilgisiz oluşu; ilgili lisans programlarının ilgili önlisans programlarından daha az oluşu ile açıklanabilir.

**ÖNLİSANS-LİSANS DÜZEYİNDE OLUŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE TERCİHLERİN
LİSE MESLEK DALLARIYLA İLGİSİ İÇİN KAYKARE ÇÖZÜMLEMESİ**

	İlgili		İlgisiz		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%
N=957						
önlisans	723	39.57	1140	60.43	1827	39.66
Lisans	617	22.19	2163	77.81	2780	60.34
TOPLAM	1340	29.09	3267	70.91	4607	1000

KAYKARE	df	p	%fe<5	fe=0
161.43	1	p<.01	0	0

EML öğrencilerinin yükseköğretim tercihlerinin ilk tercihlerinden beşinci tercihlerine doğru giderek ilgisizleşmesi, onların başlangıçta mesleklerini sürdürmek istemelerine rağmen birkaç seçme şansı daha verildiğinde ilgisiz mesleklere doğru yöneldiklerini göstermektedir.

**YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMLARININ TERCİH EDİLME SIRASI DEĞİŞKENİNE
GÖRE TERCİHLERİN LİSE MESLEK DALLARIYLA İLGİSİ İÇİN KAYKARE
ÇÖZÜMLEMESİ**

	İlgili		İlgisiz		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%
N= 957						
1. tercih	455	49.73	460	50.27	915	21.86
2. tercih	281	32.64	580	67.36	861	20.57
3. tercih	206	24.18	646	75.82	852	20.36
4. tercih	180	22.22	630	77.78	810	19.36
5. tercih	166	22.22	581	77.78	747	17.85
TOPLAM	1288	30.78	2897	69.22	4185	1000

KAYKARE	df	p	%fe<5	f=6
226.52	4	p<.01	0	0

EML öğrencilerinin lisans tercihlerinin ek puan verilmeyen programlar oluşu; lisans düzeyinde ek puan verilen programların önlisans düzeyinde ek puan verilen programlara nazaran daha az oluşu ile açıklanabilir.

**ÖNLİSANS-LİSANS DÜZEYİNDE OLUŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE TERCİHLERİN
EK PUAN VERİLEN-VERİLMİYEN PROGRAM OLUŞU İÇİN KAYKARE ÇÖZÜM-
LEMESİ**

	Ek puan verilen		Ek puan verilmeyen		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%
N= 957						
Önlisans	718	39.30	1109	60.70	1827	39.67
Lisans	156	5.62	2622	94.38	2778	60.33
TOPLAM	874	18.98	3731	81.02	4605	1000

KAYKARE	df	p	%fe<5	fe=0
813.22	1	p<.01	0	

EML öğrencilerinin ilk tercihlerinden beşinci tercihlerine doğru giderek ek puan verilmeyen programları tercih etme oranında artış görülmektedir. Bu durum öğrencilerin genelde ek puan verilmeyen programları tercih etmelerine rağmen tercih başlangıcında ek puan imkânından yararlanmaya daha yönelik olduğunu göstermektedir.

**YÜKSEKÖĞRETİM TERCİHLERİNİN TERCİH EDİLME SIRASI DEĞİŞKENİNE
GÖRE TERCİHLERİN EK PUAN VERİLEN-VERİLMİYEN PROGRAM OLUŞU
İÇİN KAYKARE ÇÖZÜMLEMESİ**

	Ek puan verilen		Ek puan verilmeyen		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%
N= 957						
1. tercih	260	28.41	655	71.59	915	21.86
2. tercih	179	20.79	682	79.21	861	20.57
3. tercih	140	16.43	712	83.57	852	20.36
4. tercih	139	17.16	671	82.84	810	19.36
5. tercih	127	17.00	620	83.00	747	17.85
TOPLAM	845	20.19	3340	79.81	4185	1000

KAYKARE	df	p	%fe<5	fe=0
55.40	4	p<.01	0	0

EML öğrencilerinin lise meslek dalları yükseköğretim tercihlerinin önlisans-lisans düzeyinde oluşlarını etkilemektedir. Cilt ve serigrafî, kimya ve yapı ressamlığı bölümlerinin öğrencileri önlisans programlarını istemezken, telekomünikasyon ve motor bölümleri öğrencilerin önlisans programlarını istemektedirler. Bu durum, öğrencilerin önlisans eğitimiyle

mesleki beklentilerine ulaşma veya ulaşamama inançları ile açıklanabilir. Motor ve telekomünikasyon gibi iş piyasasında talep gören ve kazanç sağlayabilen bölümlerin öğrencileri iki yıllık eğitimle de bu imkânlarla ulaşabileceklerini düşünmektedirler.

LİSE MESLEK DALI DEĞİŞKENİNE GÖRE TERCİHLERİN ÖNLİSANS-LİSANS OLUŞU İÇİN KAYKARE ÇÖZÜMLEMESİ

	Önlisans		lisans		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%
N=957						
Besin endüstrisi	33	35.11	61	64.89	94	2.06
Boya-apre	62	47.95	89	52.05	171	3.74
Cilt ve serigrafi	18	19.78	73	80.22	91	1.99
Dizgi	53	30.99	118	69.01	171	3.74
Dokuma	62	40.52	91	59.48	153	3.34
Döküm	66	49.25	68	50.75	134	2.9
Elektrik	123	45.22	149	54.78	272	5.95
Elektronik	72	44.17	91	55.83	163	3.56
Endüstriyel boya ve dekorasyon	37	27.41	98	72.59	135	2.95
Gemi makineleri	52	34.21	100	65.79	152	3.32
Güverte-avlama	29	24.37	90	75.63	119	2.60
İplikçilik	61	31.94	130	68.06	191	4.18
Kalıpcılık	62	46.97	70	53.03	132	2.89
Kimya	12	18.46	53	81.54	65	1.42
Makine ressamlığı	54	32.53	112	67.47	166	3.63
Metal işleri	74	47.74	81	52.26	155	3.39
Mobilya ve dekorasyon	125	50.81	121	49.19	246	5.38
Motor	98	53.26	86	46.74	184	4.02
Ofset baskı	63	43.45	82	56.55	145	3.17
Reprodüksiyon ve klişe	42	29.37	101	70.63	143	3.13
Restorasyon	61	41.22	87	58.78	148	3.24
Su ürünleri	30	35.29	55	64.71	85	1.86
Telekomünikasyon	74	52.86	66	47.14	140	3.06
Tesviye	137	49.46	140	50.54	277	6.06
Tipo baskı	41	46.59	47	53.41	88	1.92
Yapı	54	25.59	157	74.41	211	4.61
Yapı ressamlığı	36	19.15	152	80.85	188	4.11
Model	98	43.36	128	56.64	226	4.94
Sihhi tesisat	48	37.21	81	62.79	129	2.82
TOPLAM	1797	39.29	2777	60.71	4574	1000
	KAYKARE	df	p	%fe<5	fe=0	
	196.47	28	p<.01	0	0	

EML öğrencilerinin yükseköğretim tercihlerinin, ilk tercihten beşinci tercihe kadar önlisans-lisans düzeyinde oluşlarında farklılık görülmeşi öğrencilerin tercih sıralamalarında öğrenim süresinin etkili olmadığını göstermektedir.

YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMLARININ TERCİH EDİLME SIRASI DEĞİŞKENİNE GÖRE TERCİHLERİN ÖNLİSANS-LİSANS OLUŞU İÇİN KAYKARE ÇÖZÜMLEMESİ

	Önlisans		lisans		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%
N=957						
1. tercih	375	40.98	540	59.02	915	21.86
2. tercih	340	39.49	521	60.51	861	20.57
3. tercih	337	39.55	515	60.45	852	20.36
4. tercih	332	40.99	478	59.01	810	19.36
5. tercih	303	40.56	444	59.44	747	17.85
TOPLAM	1687	40.31	2498	59.69	4185	1000
KAYKARE						
	0.79	df	4	p	%fe<5	fe=0
				.	0	0

SONUÇ

EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri meslekler lise meslek dallarıyla ilgisizdir.

EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri meslekler ek puan verilmeyen programlardır.

EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklerin lise meslek dallarıyla ilgili-ilgisiz oluşu ile; öğrencilerin anketin I. bölümündeki (kendileri, aileleri, EML'ne girişte ve yükseköğretime geçişteki meslek seçimleri ile ilgili) sorulara verdikleri cevaplar arasında ilişki bulunmuştur.

EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklere girişte ek puan verilip-verilmemesi ile; öğrencilerin anketin I. bölümündeki (kendileri, aileleri, EML'ne girişte ve yükseköğretime geçişteki meslek seçimleri ile ilgili) sorulara verdikleri cevaplar arasında ilişki bulunmuştur.

EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklerin lise meslek dallarıyla ilgili-ilgisiz oluşu ile;

- Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleklerin önlisans-lisans düzeyinde oluşu,
- Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleklerin tercih edilme sırası arasında ilişki bulunmuştur.

EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklere girişte ek puan verilip-verilmemesi ile;

- a) Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleklerin önlisans-lisans düzeyinde oluşu,
- b) Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleklerin tercih edilme sırası arasında ilişki bulunmuştur.

EML son sınıf öğrencilerinin yükseköğretimde seçmek istedikleri mesleklerin önlisans-lisans düzeyinde oluşu ile;

- a) Lise meslek dalları arasında ilişki bulunmuştur.
- b) Yükseköğretim programlarının tercih edilme sırası arasında ilişki bulunmamıştır.

ÖNERİLER

1- Ortaokullarda öğrencilere rehber öğretmenler tarafından mesleki rehberlik programları uygulanması, lise ve meslek seçimi konusunda öğrenci ve ailelerine yardımcı olunması yararlı olacaktır.

2- EML'ne girişte; öğrencilerin ilgi, yetenek, başarı, kişilik ve psikomotor özelliklerini dikkate alan bir seçme ve yerleştirme sisteminin uygulanması uygun olacaktır.

3- Ortaokul öğrencilerine ve ailelerine; Endüstri Meslek Liselerinin, EML meslek dallarının, EML'nin Millî Eğitim Sistemi içindeki yerinin, EML mezunlarının istihdam olanaklarının ve yükseköğretime geçiş sisteminin yansız olarak tanıtılması yararlı olacaktır.

4- Rehber öğretmenler tarafından EML öğrencilerine mesleki rehberlik yapılması, EML mezunlarının istihdam ve yükseköğretime geçiş sisteminin tanıtılması yarar sağlayacaktır.

5- Mesleki ve teknik eğitime reform sayılabilecek yenilikler getiren 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nun pratikte işleyebilmesi için titizlikle takip edilmesi, ortaya çıkabilecek aksaklıkların giderilmesi yararlı olacaktır.

6- Yükseköğretime geçişte EML mezunlarına sağlanan "ek puan" uygulamasının daha özendirici hale getirilmesi yararlı olacaktır.

7- EML meslek dallarıyla "ilgili" yükseköğretim programlarına önlisans-lisans düzeyinde oluşuna bakılmaksızın, halen uygulanmakta olan ek puan verilmesi; genel lise öğrencileri kadar fen ve matematik öğrenemeyen fakat daha fazla mesleki bilgisi olan, başarılı EML öğrencilerini desteklemek bakımından yararlı olacaktır.

8- Orta dereceli mesleki ve teknik eğitimi özendirmek için EML meslek dallarıyla ilgili Meslek Yüksek Okullarına öğrenci yerleştirmede EML mezunlarına öncelik tanınması yararlı olacaktır.

9- Mesleki ve teknik eğitimin plânlanması bakımından orta ya da uzun vadeli planlara dayanarak kararlar alınması ve ek puan sisteminin bu temel üzerine oturtulması yararlı olacaktır.

10- Öğrencileri Endüstri Meslek Liselerine ve Meslek Yüksek Okullarına özendirmek amacıyla yapılacak tanıtımlarda, kitle iletişim araçlarının kullanılması yararlı olacaktır.

11- Bu araştırmanın sonuçlarının daha verimli kullanılması için EML mezunlarının yükseköğretimde hangi programlara yerleştirildiklerinin ÖSYM kayıtları yoluyla araştırılması ayrıca yararlı olacaktır.

12- EML ve diğer meslek lisesi türlerinde de benzer araştırmalar yapılması meslekî ve teknik ortaöğretime yarar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Doğan, Hıfzı. Ülkemizde Endüstrileşme ve Teknik Eğitim. Teknik Eğitim Sisteminde Görevli Personelin Endüstrileşme ve Teknik Eğitime İlişkin Görüşleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Fak. Yayınları No: 64, Ankara 1977.

DPT. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-94), Ankara, 1989.

DPT. Beşeri Kaynakları ve İstihdamı Geliştirme Sistemleri Politika Dökümanı-Strateji Analizi ve Aksiyon Planı, Ankara 1990.

Hesapçıoğlu, Muhsin. "Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemine Girilirken Eğitim Sektöründe Planlama Sorunları", Eğitim ve Bilim 1983, 8(46), s.11-17.

Hesapçıoğlu, Muhsin. Eğitim Planlaması ve Yönetim, Marmara Üniversitesi Yayınları No: 472, Atatürk Eğitim Fak. Yayınları No: 7, İstanbul, 1989.

Hesapçıoğlu, Muhsin. Öğretim İlke ve Yöntemleri: Eğitim Programları ve Öğretim, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul 1988.

Hesapçıoğlu, Muhsin. Türkiye'de İnsangücü ve Eğitim Planlaması, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 127, Ankara 1984.

Karasar, Niyazi. "Eğitimde Fırsat Eşitliği", Ankara Üniversitesi Eğitim Fak. Dergisi, 1979, 12 (1-4), s.203-211.

Kaya, Y.Kemal. İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika Eğitim Kalkınma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye işletmesi Tesisleri, Ankara 1984.

Kaya. Y. Kemal. İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni bir Bakış-Eğitimde Model Arayışı, Bilim Yayınları, Ankara 1988.

Koç, Yıldırım. "Cumhuriyet Döneminde Örgün Endüstriyel Mesleki ve Teknik Ortaöğretim (1923-1981)" Ayko Eğitim ve Bilim Dergisi, 1982, 1(2), s. 27-47.

Kuzgun, Yıldız. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Adayları için Üniversiteler Rehberi, ÖSYM-AGB Yayınları, No: 0015, Ankara 1989.

Kuzgun, Yıldız. Rehberlik ve Psikolojik Danışma, ÖSYM Eğitim Yayınları No:9, Ankara, 1988.

MEB. Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumlarını Bitirenlerin üst öğretime Geçiş ve İstihdama Yönelis Eğilimleri ile ilgili Araştırma Rapor, Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Etüd ve Programlama Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 99, Ankara 1973.

MEB. Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik için Mecburi Yarışma ve Yerleştirme Sınavı Kılavuzu, Ankara, 1990.

MEB. Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Geliştirme Çalışmaları 1-2-3-4-5 Numaralı Komisyon Raporları, ÖZ.D.E.BİR Yayınları No:7, Ankara 1990.

MEGSB. Endüstriyel Teknik Öğretimde Gelişmeler, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara 1988.

MEGSB. Örgün ve Yaygın Mesleki-Teknik Öğretim Kurumları Tanıtıcı El Kitabı, Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi, Ankara 1990.

ÖSYM. Birinci Basamak Sınav Kılavuzu, Ankara 1990.

ÖSYM. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Kılavuzu, Ankara 1990.

ÖSYM. Ortaöğretim Kurumlarına Göre 1990 öğrenci seçme ve Yerleştirme sınavı Sonuçları, ÖSYM Yayınları, Ankara 1990-5.

Serin, Necdet. Eğitim Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fak. Yayınları No: 77, Ankara 1979.

Sezgin, İhan "Becerili İnsangücünün Yetiştirilmesi Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, anka: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1980.

Sezgin, İhan. "Yeni Mesleki-Teknik Eğitim Sistemi ve Okul-Endüstri İlişkileri", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1987, (2), s.210-228.

Uçar, Erdoğan. "Ortaeğitim Programlarının Yüksek eğitime Öğrenci Seçimindeki Rolü" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, anka: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1985.

Uysal, Şefik. Bireysel ve Toplumsal Faktörlere Göre Lise Öğrencilerinin meslek Seçimleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Fak. Yayınları No:12, Ankara 1970.